

**BOLA SHAXSINI SHAKLLANTIRISHDA IJTIMOYIY-PSIXOLOGIK
JARAYON**

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10694248>

Rajabova Go'zal Zarifovna

Buxoro davlat pedagogika instituti Pedagogika kafedrasida o'qituvchisi

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada o'zbek folklor an'analari asosida bola shaxsini shakllantirishning ahamiyati, shuningdek, psixologiyaga oid ilmiy-ijodiy yangiliklarni, ayniqsa, folklor an'analari asosida bola shaxsini shakllantirish borasida mashg'ulotlarni bugungi yoshlarning salohiyatiga mos zamonaviy talablar asosida tashkil qilish texnologiyasini o'rganishning ahamiyati haqida fikr bildirilgan.

**СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИЙ ПРОЦЕСС В
ФОРМИРОВАНИИ ЛИЧНОСТИ РЕБЕНКА**

АННОТАЦИЯ

В данной статье рассматривается важность формирования личности ребенка на основе узбекских фольклорных традиций, а также научных и творческих новаций, связанных с психологией, особенности технологии организации обучения по формированию личности ребенка на основе фольклорных традиций, с учетом современных требований. которые отвечают потенциалу современной молодежи, выражается важность обучения.

**SOCIO-PSYCHOLOGICAL PROCESS IN THE FORMATION OF A
CHILD'S PERSONALITY**

ANNOTATION

This article discusses the importance of forming a child's personality based on Uzbek folklore traditions, as well as scientific and creative innovations related to psychology, features of the technology of organizing training for the formation of a child's personality based on folklore traditions, taking into account.

Kalit so'zlar

folklor anʼanalari, urf-odat va marosimlar, psixologik maqsadlar, gʻoyaviy-badiiy mazmuni anglash, idrok etish, tasavvur, faol munosabatlar.

Ключевые слова

фольклорные традиции, обычаи и обряды, психологические цели, понимание идейно-художественного содержания, восприятие, воображение, активные отношения.

Key words

folklore traditions, customs and rituals, psychological goals, understanding of ideological and artistic content, perception, imagination, active relationships.

Kirish. Oʻzbek xalqi folklor anʼanalari oʻzining tarbiyaviy imkoniyatlari bilan boshqa xalq ogʻzaki ijodining turlariga nisbatan alohida jozibadorlik va taʼsirchanlik kasb etadi. Xalqimiz oʻzining ijtimoiy, maʼnaviy taraqqiyotining har bir bosqichida, uning turfa koʻrinishlari, urf-odat va marosimlariga atab juda koʻplab namunalarini yaratgan. Bu esa, uzoq oʻtmishdan madaniy va maʼrifiy jihatdan oʻziga xos anʼanaga aylanib kelgan xalq hayotining turli qirralarini badiiy estetik ifodasi sifatida, anʼanaviylik asosida avloddan-avlodga oʻtib, kishilar tarbiyasiga bevosita yoki bilvosita kuchli, badiiy-emotsional taʼsirini koʻrsatib kelmoqda.

Folklor anʼanalari mazmunida bolalarning oʻziga xos quvnoq, oʻyinqaroq, sodda va begʻubor hayoti, dunyoqarashlari, bolalarbop oʻyinlar, aytishuvlar va muayyan voqelik bilan bogʻliq jarayonlarni ifoda etishi bilan oʻziga xos xususiyatga egadir. Bolalar folklor anʼanalarini oʻrganish va tahlil qilish shuni koʻrsatadiki, ular ham xalq ogʻzaki ijodining ommaviy turlari singari badiiy va gʻoyaviy mazmunga ega boʻlib, sodda shakli, ijro uslubi, nihoyatda ixcham, xarakteriga egadir. Shu bilan birga ulardan psixologik maqsadlarda keng foydalanish birmuncha qulaylik tugʻdiradi. Bola shaxsining shakllanishida “psixologik taʼsirni ham muayyan faoliyatning psixologik asosini oʻzgartirishga olib keladigan jarayon sifatida ham, natijada ham (haqiqiy oʻzgarish) deb hisoblash mumkin” [1].

Folklor namunalari bolalarning ruhiy, aqliy, badiiy tafakkuri, psixologik va dunyoqarashiga mos soddaligi, oson va qulayligi bilan bolalar diqqatini oʻziga tez jalb qila oladi. Shuning uchun ham maktabgacha taʼlim muassasalari hamda umumtaʼlim maktablarining boshlangʻich sinflarida oʻquvchi-yoshlarda milliy folklor anʼanalariga qiziqish va ishtiyoq uygʻotish, bolalar folklor namunalarini oʻrganish va ularning gʻoyaviy-badiiy mazmunini anglash, idrok etish, tasavvur etish bilan ularga oʻz munosabatini bildirish olish anʼanalarini asta-sekinlik bilan jiddiy hamda murakkab turlariga ijodiy, faol munosabatni shakllantirish mumkin.

Umumtaʼlim maktablarining boshlangʻich sinflarida oʻqitiladigan fanlar dasturi va darsliklarida koʻplab xalq ogʻzaki ijodiyoti namunalari bilan bir qatorda

xalq qo'shiqlaridan ba'zilari hamda bolalar folkloriga oid ayrim namunalari kiritilgan. Ta'limning ilk davrlaridan boshlab bolalarga bunday namunalarni o'rgatish, ijro ettirish jarayonida ularga og'zaki an'anadagi milliy folklor, uning yetakchi janrlari, tuzilishi va an'anaviy ijro uslublari haqida eng zarur tushunchalarni berish asosiy maqsad qilib qo'yilgan. Bolalar folklori tarkibidan o'rin olgan ta'lim-tarbiyaviy ahamiyatga ega bo'lgan, she'r va qo'shiqlar o'quvchilarni estetik tarbiyalash, ularga milliy qadriyatlarni singdirish, ajdodlar an'alaridan xabardor qilish va barkamol inson shaxsini psixologik shakllantirishda ijobiy ta'sir ko'rsatadigan xususiyatlarga ega.

Har bir millat, elat va etnik guruhning o'ziga xos udumlari, urf-odatlarini, an'ana va marosimlari bor. U avlodlardan avlodga, davrdan davrga meros bo'lib o'tadigan, muayyan ijtimoiy guruh tomonidan qabul qilingan xulq-atvordir. Bu boy merosimiz o'zining mazmundorligi, tarbiyaviyligi, umrboqiyli bilan boshqa millatlardan ajralib turadi. Hayot kishilarda ezgu niyat, maqsadga intilish, e'tiqod va barcha orzu-armonlarni, toza ruh va xotirani, jamiyatning yaxshi niyatlarini, qadimiy an'alarini o'zida jamuljam etgani uchun ham kishilar hayotiga singib ketgan.

O'zbek xalqining folklor an'analari merosi juda boy va qadimiy tarixga ega. Uning ajoyib an'analari hozirgi kunda ham o'z badiiy va estetik qiymatini saqlab kelmoqda. Bu an'alar zamonaviy o'zbek musiqa xalq og'zaki ijodining ajralmas qismini tashkil qiladi. O'zbek xalqining o'z ildizlari bilan qadim-qadim zamonlarga borib taqaladigan folklor an'analari merosi xilma-xil janrlari hamda boy tasviriy vositalari bilan bizning kunlarimizda ham yangramoqda. U o'zida xalq ijodi (ya'ni asl folklor) hamda kuy tuzilishi jihatdan rivojlangan ashula va cholg'u asarlar (jumladan siklli maqom va boshqa janrlar)ni o'z ichiga olgan og'zaki an'anadagi professional musiqani birlashtiradi. «Folklor» - atamasi ingliz tili leksikasiga mansub bo'lib, u ikki so'z, ya'ni folk (folk) - xalq va lore (lore) - donolik so'zlarining birikmasidan tashkil topgan va u «xalq donishmandligi» degan ma'noni bildiradi. U birinchi marta 1846-yilda Vilyam Toms tomonidan ishlatilib va shundan boshlab iste'molga kiritildi [2.5].

Folklor - xalq ijodiyotining barcha sohalarini o'z ichiga oladi va xalq og'izdan-og'izga, avlodlardan avlodga o'tib to'ldiriladi va sayqal topadi. Xalq og'zaki ijodining asosiy xususiyati shundaki, u ko'pchilik tomonidan yaratiladi va ijro etiladi. Xalq og'zaki ijodi namunalari katta ta'lim-tarbiyaviy ahamiyatga ega.

Fikrimizcha barkamol shaxsni tarbiyashda ta'lim-tarbiya jarayonida buyuk allomalarimizning o'gitlaridan foydalanishi zarur. Zero, har birining ta'limiy-tarbiyaviy usullari, tarbiya nazariyasi va amaliyoti, ta'lim nazariyasi va amaliyoti, ta'lim tizimini boshqarishda, farzand tarbiyasida mutafakkirlarimizning har bir asarlari va fikrlari barkamol insonni tarbiyalashda milliylik va o'ziga xos tarzda

ahamiyat kasb etadi. Shunday ekan sharq allomalari merosidan ko'proq foydalanish yosh avlodning psixologiyasi ijobiy ta'sir korsatadi desak, mubolag'a bo'lmaydi.

Folklor an'analarida tarbiya konsepsiyasi bo'yicha xorij tajribasi bolalarda milliy tarbiyani shakllantirishda bolalarning shaxs xususiyatlari, ota-onalarni farzand tarbiyasidagi yondashuvlari va metodlarimizni takomilashtirish imkonini beradi. Jumladan badjahllik, o'ta qattiqqo'llik va hamma narsaga qat'iy talab qo'yib chegaralash, bolaning axloqiga salbiy ta'sir ko'rsatishini bo'yicha juda ko'p tajribalar mavjud. Ko'plab millat va ellatlar yosh go'daklarga e'zoz bilan munosabatda bo'lganliklarini ko'plab xalqlarini o'rgangan aksariyat etnopedagog tadqiqotchilar yozib ketishgan [3]. Demak bugungi kunda ko'plab ota-onalarni bolasi g'azabnok, jahldor, agressiv bo'lib qoldi kabi gap so'zlaridan bilish mumkinki, bugungi yosh ota-onalar ota-bobolari bola tarbiyasida qo'llagan ijtimoiy-psixologik bilimlarni unutishgan va bilishga intilishmayapti.

Tarbiyaning mayin, mehri usullari orqali inson ruhiyatida bag'rikenglik, bosiqlik, his-tuyg'ularini jilovlay olish kabi xislatlar shakllantirilgan. Yosh bolalarga "podsho" kabi e'zoz bilan munosabatda bo'lish nafaqat o'zbeklarga, balki butun sharq xalqlariga xos xususiyatdir. Masalan, yaponlar ham o'zbeklar kabi go'dakni iloji boricha yig'latmaslikka harakat qilishadi. Ayniqsa, o'g'il bolalarni besh yoshga qadar sira ham tergashmaydi [5].

Psixologlar va pediater-shifokorlarning tajribasiga ko'ra, uch yoshgacha bo'lgan bolalarning bir necha oy ota-ona mehri-muhabbatidan mahrum qilishning o'zi unga katta ma'naviy zarba bo'lib, uning aqliy, axloqiy va hissiy rivojlanishiga jiddiy zarar yetkazar ekan. Aynan kattalar bilan muloqotda go'dak nutq va fikrlash ko'nikmalarini o'rganadi. Go'dak hayotining ikki yoshga qadar bo'lgan davridagi ota-ona bilan muloqot jarayonida shaxsning muhim xususiyatlaridan biri - yaqinlik tuyg'usi tarbiyalanadi.

Xulosa o'rnida shuni aytish mumkinki, bola shaxsining shakllanishida ijtimoiy-psixologik omillari va vositalarini sharq mutafakkirlari qarashlari asosida tahlil qilish, ta'lim tizimida o'quvchilarni barkamol qilib tarbiyalash bilan bog'liq jarayonlarni rivojlanishiga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1.Sh.R.Barotov, E.M.Muxtorov O'smirlarda o'z-o'zini psixologik muhofaza qilish haqidagi tasavvurlarni shakllantirishning ilmiy-amaliy asoslari. Toshkent "Fan" nashriyoti 2008-yil.

2.O.Safarov. O'zbek folklori. Darslik - T., Musiqa. 2010. - 5 b.

4. Ishmuxamedov R.J., M.Yuldashev Ta'lim va tarbiyada innovatsion pedagogik texnologiyalar.- T.: "Nihol" nashriyoti, 2013, 2016.-279 b
5. Ivanova YE.M. Psixotexnologiya izucheniya cheloveka v trudovoy deyatelnosti. -M.: Izd. MGU, 1992.- 94 s.
6. Imomnazarov M., Eshmuhamedova S. Milliy ma'naviyat asoslari.- T.: Islom universiteti, 2001. - 432 b.